Η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2023

2η εκτίμηση - Μάιος 2025

Δρ. Άρης Ίκκος, ISHC
Επιστημονικός Διευθυντής

Σεραφείμ Κουτσός
Αναλυτής

INSETE INTELLIGENCE

©INSETE Intelligence – Επιτρέπεται η αναδημοσίευση με την προϋπόθεση της αναφοράς στην πηγή

Διευκρινίσεις και ειδικοί όροι:

- Η παρούσα μελέτη αποτελεί αποκλειστική πνευματική ιδιοκτησία του ΙΝΣΕΤΕ
- Επιτρέπεται η αναδημοσίευση, υπό τον όρο της ρητής αναφοράς της πηγής προέλευσης.
- Αν και έχει επιδειχθεί η δέουσα επιμέλεια ως προς τον έλεγχο των στοιχείων που χρησιμοποιήθηκαν και των εκτιμήσεων που παρουσιάζονται στην παρούσα μελέτη, το Ινστιτούτο ΣΕΤΕ (ΙΝΣΕΤΕ) και οι συγγραφείς της μελέτης δεν μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνοι για τυχόν αποκλίσεις των πληροφοριών που αναφέρονται στην μελέτη ή για τυχόν παραλείψεις. Οι εκτιμήσεις και πληροφορίες που περιέχονται στην παρούσα μελέτη δίδονται για ενημερωτικούς και μόνο σκοπούς και όχι για εμπορικούς, επενδυτικούς, νομικούς ή άλλους σκοπούς. Η χρήση ή στήριξη στην μελέτη από οποιοδήποτε μέρος και τυχόν αποφάσεις που βασίζονται σε αυτήν αποτελούν αποκλειστική υπευθυνότητα αυτών που χρησιμοποιούν την μελέτη. Το ΙΝΣΕΤΕ και οι συγγραφείς της μελέτης δε φέρουν καμιά ευθύνη ή υποχρέωση για ζημίες που μπορεί να προκύψουν σε οποιοδήποτε, ως αποτέλεσμα αποφάσεων που τυχόν ληφθούν βασισμένες στην παρούσα μελέτη».

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Εισαγωγή 4

Σύνοψη 6

1. Εισερχόμενος τουρισμός (χωρίς κρουαζιέρα) 9

2. Βασικά μεγέθη εισερχόμενου τουρισμού (χωρίς κρουαζιέρα) 10

3. Αφίξεις και Εισπράξεις από Κρουαζιέρα 12

4. Έσοδα Αερομεταφορών και Θαλάσσιων μεταφορών 15

5. Έσοδα Οδικών και Σιδηροδρομικών μεταφορών 15

6. Εγχώριος τουρισμός 16

7. Τουρισμός και έμμεσα οφέλη 17

8. Επενδύσεις 18

8.1 Επενδύσεις στον ξενοδοχειακό κλάδο 18

8.2 Επενδύσεις στους άλλους κλάδους του τουρισμού, πλην ξενοδοχείων και συνολικές επενδύσεις 19

9. Η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία 20

10. Περιφερειακή κατανομή και συμβολή ανά Περιφέρεια 22

11. Συμβολή του τουρισμού στο ισοζύγιο πληρωμών 23

12. Τουρισμός και Απασχόληση 25

13. Πηγές 27

1. Εισαγωγή

Ο τουρισμός ως «οριζόντια» οικονομική δραστηριότητα

Ο τουρισμός, σε αντίθεση με τις περισσότερες δραστηριότητες του πρωτογενούς και του δευτερογενούς τομέα, αποτελεί οριζόντια δραστηριότητα και όχι κάθετη. Δηλαδή, ο τουρισμός αποτελεί μια δραστηριότητα που οριοθετείται από την πλευρά της ζήτησης προϊόντων και υπηρεσιών, ενώ οι δραστηριότητες του πρωτογενούς και του δευτερογενούς τομέα αποτελούν δραστηριότητες παραγωγής και προσφοράς προϊόντων. Για παράδειγμα, ο μεταλλουργικός κλάδος συγκροτείται από τις εταιρείες παραγωγής προϊόντων μετάλλου και ο κλάδος των σιτηρών από τις αγροτικές επιχειρήσεις που παράγουν σιτηρά. Αντίθετα, η δραστηριότητα του τουρισμού εξαρτάται από και επιδρά σε πολλούς κλάδους της οικονομίας, όπως μεταφορές (π.χ. ταξίδι με αεροπλάνο και transfer με λεωφορείο), διαμονής (σε ξενοδοχείο ή αλλού), εστίασης (σε εστιατόρια ή bar εντός ή εκτός του χώρου διαμονής), διασκέδασης (περιλαμβανομένων των επισκέψεων σε αξιοθέατα) και κατανάλωσης σε καταστήματα. Έτσι ο τουρισμός αποτελεί μια δραστηριότητα που αφορά πολλά και διάφορα μέρη του κοινωνικού και παραγωγικού ιστού μιας χώρας.

Ο Τουρισμός ως δραστηριότητα στην Ελλάδα

Η σπουδαιότητα του τουρισμού στην διαμόρφωση του ΑΕΠ της χώρας και της απασχόλησης θα αναλυθεί κατωτέρω διεξοδικά. Επιγραμματικά αναφέρουμε ότι ο τουρισμός αποτέλεσε τα χρόνια της κρίσης το ανάχωμα στην ύφεση και την ανεργία και στη συνέχεια οδήγησε την χώρα σε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης. Η πανδημία COVID και τα μέτρα ανάσχεσης της εξάπλωσής της οδήγησαν σε πολύ μεγάλη μείωση του τουρισμού παγκοσμίως και στην Ελλάδα πλήττοντας καίρια την οικονομική ζωή των τουριστικών περιοχών αλλά και την οικονομία ευρύτερα. Η ταχύτατη ανάκαμψη του τουρισμού το 2021 και το 2022 στην Ελλάδα αφενός οδήγησε σε ταχύτατη ανάκαμψη του ΑΕΠ και της οικονομικής δραστηριότητας στις τουριστικές περιοχές αλλά και ανέδειξαν την χώρα ως τουριστικό προορισμό παγκόσμιας εμβέλειας. Η πορεία αυτή συνεχίστηκε και το 2023 με τον τουρισμό να παρουσιάζει περαιτέρω σημαντική ανάπτυξη. Λόγω δε της μεγάλης διασποράς των τουριστικών προορισμών ανά την χώρα, ο τουρισμός παίζει καταλυτικό ρόλο στην διαμόρφωση του εισοδήματος σε πολλές Περιφέρειες της χώρας. Στον αντίποδα, ο τουρισμός έχει έντονη εποχικότητα λόγω του ότι οι διακοπές για Ήλιο & Θάλασσα -που αποτελούν την μεγαλύτερη ευρωπαϊκή προϊοντική αγορά- αποτελούν το βασικό τουριστικό προϊόν της χώρας.

Στόχος της παρούσας μελέτης

Δεδομένης της σημασίας του τουρισμού για την ελληνική οικονομία, η αποτύπωση των οικονομικών μεγεθών του αποτελεί προϋπόθεση για την διαμόρφωση και διατύπωση απόψεων και επιλογών ως προς την στρατηγική που πρέπει να ακολουθηθεί στον ελληνικό τουρισμό για την ανάπτυξή του και την επίλυση των προβλημάτων του. Η παρούσα μελέτη αποσκοπεί στο να συμβάλλει στην κατεύθυνση αυτή προσφέροντας μια βάση συζήτησης αποτυπώνοντας τα ακόλουθα μεγέθη του ελληνικού τουρισμού:

- την συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία μέσω αναλυτικής καταγραφής και αποτύπωσης των μεγεθών για τον Εισερχόμενο Τουρισμό, τον Εγχώριο Τουρισμό, τις επενδύσεις στον τουρισμό και τις Έμμεσες και Προκαλούμενες Επιδράσεις του στην οικονομία,
- την περιφερειακή διάσταση του τουρισμού, δηλαδή την συμβολή του στις οικονομίες των Περιφερειών της χώρας,
- την συμβολή του τουρισμού στη διατήρηση ισορροπίας στο Εξωτερικό Ισοζύγιο Πληρωμών της χώρας,
- την συμβολή του τουρισμού στην απασχόληση.

Σύνοψη

Η πλήρης άρση των ταξιδιωτικών περιορισμών σε παγκόσμιο επίπεδο, περιλαμβανομένων και των ασιατικών αγορών, αφού στις υπόλοιπες αγορές οι ταξιδιωτικοί περιορισμοί είχαν ήδη αρθεί από το 1ο τρίμηνο του 2022, επέδρασαν θετικά στην περαιτέρω αύξηση των τουριστικών ροών. Σε ότι αφορά την Ελλάδα, ο εισερχόμενος τουρισμός το 2023 κατέγραψε νέες μέγιστες τιμές τόσο στις αφίξεις, όσο και στα έσοδα, ξεπερνώντας και τα επίπεδα του 2019. Συγκεκριμένα, το 2023:

- οι εισπράξεις από τον εισερχόμενο τουρισμό ανήλθαν σε € 19,7 δισ., αυξημένες κατά +11,7% έναντι του 2019 (€ 17,7 δισ.) και κατά +14,4% έναντι του 2022 (€ 17,3 δισ.). Περιλαμβανομένων των εσόδων από την κρουαζιέρα οι εισπράξεις ανήλθαν σε € 20,6 δισ., αυξημένες κατά +13,3% έναντι του 2019 (€ 18,2 δισ.) και κατά +16,5% έναντι του 2022 (€ 17,7 δισ.).
- οι αφίξεις από τον εισερχόμενο τουρισμό ανήλθαν σε 32,7 εκατ. το 2023, αυξημένες κατά +4,4% έναντι του 2019 (31,3 εκατ.) και κατά +17,6% έναντι του 2022 (27,8 εκατ.). Λαμβάνοντας υπόψη και την κρουαζιέρα, οι αφίξεις ανήλθαν σε 36,1 εκατ. το 2023, αυξημένες κατά +6,1% έναντι του 2019 (34,0 εκατ.) και κατά +20,8% έναντι του 2022 (29,9 εκατ.).
- η άμεση επίπτωση του τουρισμού (περιλαμβανομένου του εισερχόμενου τουρισμού, της κρουαζιέρας, των εσόδων των αεροπορικών και ακτοπλοϊκών εταιρειών, του εγχώριου τουρισμού και των επενδύσεων στον τουρισμό) στην ελληνική οικονομία το 2023 -σε τρέχουσες τιμές- ήταν € 28,8 δισ., ποσό που αντιστοιχεί στο 12,8% του ΑΕΠ της χώρας, ενώ αν συνυπολογιστεί και η έμμεση συνεισφορά του μέσω πολλαπλασιαστών, αντιστοιχεί σε περίπου 31% (μεταξύ 28,1% έως 33,9%).
- η άμεση επίπτωση του τουρισμού σημείωσε αύξηση κατά +24,5% σε σχέση με το 2019 (€ 23,1 δισ.) με σημαντικές αυξήσεις σε όλες τις επιμέρους δαπάνες (εισερχόμενος, κρουαζιέρα, μεταφορές, εγχώριος τουρισμός, επενδύσεις).
- σε σύγκριση με το 2022, που η άμεση επίπτωση ήταν € 24,1 δισ., η αύξηση το 2023 ανήλθε σε 19,3% επίσης με σημαντικές αυξήσεις σε όλες τις επιμέρους δαπάνες.
- Αξιοσημείωτη είναι η αύξηση των επενδύσεων σε € 5,0 δισ., εκ των οποίων € 2,4 δισ. σε εγχώρια προστιθέμενη αξία, έναντι € 2,7 δισ./ € 1,2 δισ. αντίστοιχα το 2019 και € 3,7 δισ. / € 1,7 δισ. το 2022.
- Επίσης αξιοσημείωτες είναι οι επιδόσεις της κρουαζιέρας (3,3 εκατ. αφίξεις, 8,3 εκατ. διανυκτερεύσεις και € 847 εκατ. εισπράξεις), παρουσιάζοντας αύξηση +64%, +155% και + 102% αντίστοιχα έναντι του 2022 και +26%, +104% και +70% έναντι του 2019.

Περαιτέρω:

- Η Μέση κατά Κεφαλή Δαπάνη (ΜΚΔ) ανήλθε στα € 603,2 το 2023, εμφανίζοντας μείωση κατά -2,7% σε σύγκριση με το 2022. Αντίθετα, η Μέση Δαπάνη ανά Διανυκτέρευση (ΜΔΔ) το 2023 ανήλθε στα € 86,6 αυξημένη κατά +8,9% σε σχέση με το 2022 (€ 79,5). Δηλαδή, ενώ η ΜΔΔ αυξήθηκε, η ΜΚΔ μειώθηκε λόγω μείωσης της Μέσης Διάρκειας Παραμονής (ΜΔΠ) από 7,8 σε 7,0 διανυκτερεύσεις (-10,7%). Παρατηρούμε δηλαδή οτι η αύξηση της ημερήσιας δαπάνης των τουριστών συνοδεύεται από αναλογικά μεγαλύτερη μείωση της διάρκειας των ταξιδιών τους, κάτι που αποτελεί ένδειξη είτε ότι η αύξηση του κόστους των διακοπών ανά ημέρα οδηγεί σε περιορισμό της διάρκειας των διακοπών με αποτέλεσμα να περιοριστεί αντίστοιχα και το συνολικό κόστος, είτε οτι οι διακοπές σύντομης διάρκειας (city break) κερδίζουν μερίδιο αγοράς έναντι των διακοπών παραθερισμού που έχουν μεγαλύτερη δαπάνη λόγω μεγαλύτερης διάρκειας.
- Παρόμοιο φαινόμενο παρατηρείται και σε σχέση με το 2019, αν και η μείωση της ΜΔΠ (-6,1%, από 7,4 διανυκτερεύσεις το 2019 σε 7,0 διανυκτερεύσεις το 2023), είναι αναλογικά μικρότερη από την αύξηση της ΜΔΔ (+13,9%, από € 76,1 το 2019 σε € 86,6 το 2023), που πιθανόν οφείλεται στον πληθωρισμό των ετών 2022 και 2023, αλλά και στην αυξημένη τάση που έχει καταγραφεί για ταξίδια και διακοπές μετά την πανδημία του κορωνοϊού.
- Σε ότι αφορά την κρουαζιέρα, η Μέση κατά Κεφαλή Δαπάνη (ΜΚΔ) ανήλθε σε € 253,1 το 2023, εμφανίζοντας αύξηση κατά +23,3% σε σύγκριση με το 2022 (€ 205,2). Η αύξηση αυτή οφείλεται στην αύξηση της Μέσης Διάρκειας Παραμονής (+55,6%, από 1,6 διανυκτερεύσεις το 2022 σε 2,5 διανυκτερεύσεις το 2023) αφού η Μέση Δαπάνη ανά Διανυκτέρευση κατέγραψε πτώση (-20,7%, από € 128,3 το 2022 σε € 101,7 το 2023). Δηλαδή, παρατηρούμε ότι σε αντίθεση με τον εισερχόμενο τουρισμό, η αύξηση της Διάρκειας Παραμονής υπερκαλύπτει τις απώλειες που καταγράφει η Μέση Δαπάνη ανά Διανυκτέρευση.
- Παρόμοια είναι η εικόνα σε σύγκριση με το 2019, αν και η αύξηση της Μέσης Διάρκειας Παραμονής (+61,9%, από 1,5 διανυκτερεύσεις το 2019 σε 2,5 διανυκτερεύσεις το 2023) είναι αναλογικά υψηλότερη της μείωσης που εμφάνισε η Μέση Δαπάνη ανά Διανυκτέρευση (-16,8%, από € 122,2 το 2019 σε € 101,7 το 2023).

- η τουριστική δραστηριότητα παρέμεινε κατά κύριο λόγο εξαγωγική με το 91,4% των εισπράξεων του τουρισμού να προέρχονται από τον εισερχόμενο τουρισμό.
- οι ταξιδιωτικές εισπράξεις κάλυψαν το 62,4% του ελλείμματος του ισοζυγίου αγαθών. Οι εισπράξεις αυτές ισούνται με το 58,4% των εισπράξεων από τις εξαγωγές όλων των άλλων προϊόντων που εξάγει η χώρα, εξαιρουμένων των εισπράξεων από εξαγωγή πλοίων και καυσίμων.

- αν στις ταξιδιωτικές εισπράξεις συνυπολογισθούν και οι εισπράξεις από αερομεταφορές και θαλάσσιες μεταφορές από τον εισερχόμενο τουρισμό, τότε το σύνολο των ταξιδιωτικών εισπράξεων κάλυψαν το 72,9% του ελλείμματος του ισοζυγίου αγαθών, ενώ οι ταξιδιωτικές εισπράξεις ισούνται με το 68,3% των εισπράξεων από τις εξαγωγές όλων των άλλων προϊόντων πλην πλοίων και καυσίμων.

- ο τουρισμός συνέβαλε άμεσα στην αιχμή (Q3) στο 16,4% της απασχόλησης και συνολικά (άμεσα και έμμεσα) μεταξύ 36,0% και 43,4% συμβάλλοντας στην μείωση της ανεργίας,

- η οικονομία τριών νησιωτικών Περιφερειών (Νότιο Αιγαίο, Ιόνια Νησιά και Κρήτη) εξαρτάται σε πολύ μεγάλο βαθμό από τον τουρισμό, δίνοντας παραγωγική διέξοδο στην σημερινή παγκόσμια κατανομή εργασίας και ενισχύοντας αποφασιστικά την οικονομική ευμάρια και την κοινωνική συνοχή των Περιφερειών αυτών.

Είναι προφανή από τα παραπάνω η ανθεκτικότητα και ο δυναμισμός του τουρισμού και η σημασία του για την ελληνική οικονομία.

32,7 εκ.

Τουρίστες επισκέφθηκαν την Ελλάδα το 2023

1. Εισερχόμενος τουρισμός (χωρίς κρουαζιέρα)

Πίνακας 1: Εισερχόμενος τουρισμός (χωρίς κρουαζιέρα), 2023

	Αφίξεις	%	Εισπράξεις (€)	%
Ιαν	635.499	2%	216.478.674	1%
Φεβ	572.590	2%	236.491.498	1%
Μαρ	666.070	2%	263.370.262	1%
Απρ	1.372.599	4%	689.664.341	3%
Μαι	2.512.768	8%	1.730.945.594	9%
Ιουν	4.302.224	13%	2.785.796.117	14%
Ιούλ	6.108.606	19%	4.085.581.178	21%
Αυγ	6.478.763	20%	4.224.134.099	21%
Σεπ	5.141.359	16%	3.194.955.796	16%
Οκτ	3.143.108	10%	1.627.518.325	8%
Νοε	1.036.070	3%	375.471.596	2%
Δεκ	765.498	2%	315.847.763	2%
Σύνολο	**32.735.154**	**100%**	**19.746.255.245**	**100%**
Αεροπορικώς	23.787.742	73%		
Οδικώς	8.295.941	25%		
Σιδηρ/μικώς	5.228	0%		
Ακτοπλοϊκώς	646.244	2%		

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ΤτΕ - Επεξεργασία INSETE Intelligence

Τα στοιχεία εισπράξεων υπόκεινται σε αναθεώρηση

Το 2023 η Ελλάδα υποδέχθηκε περισσότερους από **32,7 εκατ. τουρίστες**, μόνιμους κατοίκους άλλων χωρών («Μη Κάτοικοι»), και εισέπραξε περισσότερα από **€ 19,7 δισ**.

Αναφορικά με το μεταφορικό μέσο, η εικόνα λόγω και της πανδημίας διαφοροποιήθηκε σε σύγκριση με τα προ πανδημίας επίπεδα, με τις **αεροπορικές αφίξεις** να αυξάνουν το μερίδιο τους στο **73%** των αφίξεων, αν και ελαφρώς πτωτικό σε σύγκριση με το 2022 και το 2021, ακολουθούμενες από τις **οδικές** με **25%** και τις **ακτοπλοϊκές** με **2%.** Το ποσοστό των τουριστών που επέλεξαν το τρένο ως μέσο μεταφοράς για το ταξίδι τους στην Ελλάδα ήταν αμελητέο.

Το 2023, χαρακτηρίζεται από την πλήρη άρση των ταξιδιωτικών περιορισμών σε παγκόσμιο επίπεδο μετά την έναρξη της πανδημικής κρίσης το 2020, περιλαμβανομένων και των ασιατικών αγορών αφού στις υπόλοιπες χώρες η άρση των ταξιδιωτικών περιορισμών είχε ήδη γίνει μετά το 1ο τρίμηνο του 2022. Η κατανομή των αφίξεων και των εισπράξεων επανήλθε στα προ-πανδημίας επίπεδα. Συγκεκριμένα, στο 2ο και 3ο τρίμηνο του έτους που παραδοσιακά η Ελλάδα δέχεται τον υψηλότερο αριθμό τουριστών, καταγράφηκαν το **79,2%** των αφίξεων και το **84,6%** των εισπράξεων. Τα μερίδια των αφίξεων και των εισπράξεων ανά τρίμηνο έχουν ως εξής: **Q1 5,7%/3,6%** των αφίξεων/εισπράξεων, **Q2 25,0%/26,4%** των αφίξεων/εισπράξεων, **Q3 54,2%/58,3%** των αφίξεων/εισπράξεων και **Q4 15,1%/ 11,7%** των αφίξεων/εισπράξεων.

2. Βασικά μεγέθη εισερχόμενου τουρισμού (χωρίς κρουαζιέρα)

+17,6%
αύξηση αφίξεων

+14,4%
αύξηση εισπράξεων

Πίνακας 2: Εισερχόμενος τουρισμός (χωρίς κρουαζιέρα), 2022-2023

	2022	2023	2022	2023
Ιαν	341.401	635.499	130.266.489	216.478.674
Φεβ	317.037	572.590	133.028.427	236.491.498
Μαρ	414.255	666.070	181.110.894	263.370.262
Απρ	1.056.001	1.372.599	608.070.393	689.664.341
Μαι	2.205.210	2.512.768	1.349.279.651	1.730.945.594
Ιουν	3.649.442	4.302.224	2.450.799.357	2.785.796.117
Ιούλ	5.277.264	6.108.606	3.539.614.882	4.085.581.178
Αυγ	5.865.833	6.478.763	4.069.053.552	4.224.134.099
Σεπ	4.560.293	5.141.359	2.777.455.612	3.194.955.796
Οκτ	2.756.355	3.143.108	1.468.121.558	1.627.518.325
Νοε	812.359	1.036.070	312.934.180	375.471.596
Δεκ	580.092	765.498	237.710.069	315.847.763
Σύνολο	**27.835.541**	**32.735.154**	**17.257.445.065**	**19.746.255.245**
Μεταβολή		**17,6%**		**14,4%**

Πηγή: ΤτΕ - Επεξεργασία INSETE Intelligence

Το 2023 σε σύγκριση με το 2022, ο εισερχόμενος τουρισμός κατέγραψε περαιτέρω αύξηση των μεγεθών του τόσο σε όρους αφίξεων (**+17,6%**, από **27,8 εκατ.** το 2022 σε **32,7 εκατ.** το 2023) όσο και σε όρους εισπράξεων (**+14,4%,** από **€ 17,3 δισ.** το 2022 σε **19,7 δισ.** το 2023).

Ο αριθμός των διανυκτερεύσεων (των μη-κατοίκων) ανήλθε σε **227,9 εκατ.** παρουσιάζοντας αύξηση κατά **+5,1%** σε σχέση με το 2022 (**216,9 εκατ.**).

Η Μέση κατά Κεφαλή Δαπάνη (ΜΚΔ) ανήλθε στα **€ 603,2** το 2023, εμφανίζοντας **μείωση** κατά **-2,7%** σε σύγκριση με το 2022 (**€ 620,0**), που οφείλεται στην **μείωση** της Μέσης Διάρκειας Παραμονής κατά **-10,7%** (από **7,8 διανυκτερεύσεις** σε **7,0 διανυκτερεύσεις**) αφού **η Μέση Δαπάνη ανά Διανυκτέρευση** κατέγραψε αύξηση κατά **+8,9%** (από **€ 79,5** σε **€ 86,6**).

Πίνακας 3: Βασικά μεγέθη εισερχόμενου τουρισμού (χωρίς κρουαζιέρα), 2022-2023

	2022	2023	% Δ
Εισπράξεις (εκ. €)	17.257	19.746	14,4%
Διαν/σεις (χιλ.)	216.949	227.938	5,1%
Αφίξεις (χιλ.)	27.836	32.735	17,6%
Μέση Διάρκεια Παραμονής	7,8	7,0	-10,7%
ΜΚΔ	620,0	603,2	-2,7%
Δαπάνη/Διαν/ση	79,5	86,6	8,9%

Πηγή: ΤτΕ - Επεξεργασία INSETE Intelligence

+4,4%
αύξηση αφίξεων σε σύγκριση με το 2019

+11,7%
αύξηση εισπράξεων σε σύγκριση με το 2019

Πίνακας 4: Βασικά μεγέθη εισερχόμενου τουρισμού (χωρίς κρουαζιέρα), 2019 και 2023

	2019	2023	% Δ
Εισπράξεις (εκ. €)	17.680	19.746	11,7%
Διαν/σεις (χιλ.)	232.464	227.938	-1,9%
Αφίξεις (χιλ.)	31.348	32.735	4,4%
Μέση Διάρκεια Παραμονής	7,4	7,0	-6,1%
ΜΚΔ	564,0	603,2	7,0%
Δαπάνη/Διαν/ση	76,1	86,6	13,9%

Πηγή: ΤτΕ - Επεξεργασία INSETE Intelligence

Το 2023, με την πλήρη άρση των ταξιδιωτικών περιορισμών σε παγκόσμιο επίπεδο, ο εισερχόμενος τουρισμός ξεπέρασε τα προ πανδημίας επίπεδα, που μέχρι πρότινος θεωρούνταν η καλύτερη τουριστική επίδοση από την έναρξη της Έρευνας Συνόρων, τόσο σε όρους αφίξεων (**+4,4%**, από **31,3 εκατ.** το 2019 σε **32,7 εκατ.** το 2023) όσο και σε όρους εισπράξεων (**+11,7%**, από **€ 17,7 δισ.** το 2019 σε **€ 19,7 δισ.** το 2023) ενώ σε όρους διανυκτερεύσεων (**-1,9%**, από **232,5 εκατ.** το 2019 σε **227,9 εκατ.** το 2023) υπολείπεται ακόμα των προ πανδημίας επιπέδων.

Η Μέση κατά Κεφαλή Δαπάνη το 2023 ανήλθε στα **€ 603,2** αυξημένη κατά **+7,0%** σε σύγκριση με το 2019 (**€ 564,0**). Η αύξηση αυτή οφείλεται στην αύξηση της Μέσης Δαπάνης ανά Διανυκτέρευση (**+13,9%**, από **€ 76,1** το 2019 σε **€ 86,6** το 2023) αφού η Μέση Διάρκεια Παραμονής (**-6,1%**, από **7,4 διανυκτερεύσεις** το 2019 σε **7,0 διανυκτερεύσεις** το 2022) εμφάνισε μείωση.

Βάσει της ακολουθούμενης μεθοδολογίας[1] για την καταγραφή των **εισπράξεων**, αυτές **δεν περιλαμβάνουν το μέρος της δαπάνης του τουρίστα που παρέμεινε πρωτογενώς στο εξωτερικό**, π.χ. η αμοιβή και το κέρδος του Tour Operator, **αλλά** περιλαμβάνουν **μόνο το μέρος της δαπάνης του τουρίστα που καταναλώθηκε στην Ελλάδα, π.χ.** το έσοδο του ξενοδοχείου ή τη δαπάνη του τουρίστα στα καταστήματα.

Ομοίως, δεν περιλαμβάνουν ούτε τις εισπράξεις από την δραστηριότητα της **κρουαζιέρας** στην Ελλάδα, **τις αερομεταφορές και τις θαλάσσιες μεταφορές των εισερχόμενων τουριστών για την μετάβασή τους στην Ελλάδα**, που καταγράφονται ξεχωριστά και αθροίζονται με όλες τις άλλες δαπάνες μεταφορών όπως π.χ. cargo, στοιχεία από επιβάτες κρουαζιέρας. Τα πρόσθετα αυτά έσοδα, όπως και η εγχώρια τουριστική δαπάνη, εξετάζονται αναλυτικά κατωτέρω.

[1] Μεθοδολογία της Τράπεζας της Ελλάδος

+64% στις αφίξεις επιβατών κρουαζιέρας, +155% στις διανυκτερεύσεις και +102% στην δαπάνη σε σύγκριση με το 2022

3. Αφίξεις και Εισπράξεις από Κρουαζιέρα

Πίνακας 5: Εισερχόμενος τουρισμός από Κρουαζιέρα 2022-2023

	Αφίξεις		Εισπράξεις (€)		Διανυκτερεύσεις	
	2022	2023	2022	2023	2022	2023
Α' Τρίμηνο	7.661	48.729	3.058.072	18.664.250	39.727	171.288
Β' Τρίμηνο	501.494	1.022.343	127.362.116	225.041.968	1.058.065	2.261.444
Γ' Τρίμηνο	1.009.959	1.527.439	190.697.598	350.302.319	1.485.393	3.235.871
Δ' Τρίμηνο	521.139	749.032	97.616.289	253.380.074	681.008	2.664.900
Σύνολο	**2.040.252**	**3.347.543**	**418.734.075**	**847.388.611**	**3.264.192**	**8.333.502**
Μεταβολή		**64%**		**102%**		**155%**

Πηγή: ΤτΕ - Επεξεργασία INSETE Intelligence

Προκειμένου να καταγραφεί η κίνηση και οι εισπράξεις των επιβατών κρουαζιέρας, η ΤτΕ εκπονεί και την Έρευνα Κρουαζιέρας. Σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας αυτής, το 2023 η Ελλάδα υποδέχθηκε περισσότερους από **3,3 εκατ.** τουρίστες κρουαζιέρας, αυξημένους κατά **+64%** σε σύγκριση με το 2022 (**2,0 εκατ.**), οι οποίοι κατέγραψαν **8,3 εκατ.** διανυκτερεύσεις αυξημένες κατά **+155%** (από **3,3 εκατ.** το 2022) και εισέπραξε σχεδόν **€ 847,4 εκατ.,** αυξημένα κατά **+102%** έναντι του 2022 (**€ 418,7 εκατ.**).

Πίνακας 6: Βασικά μεγέθη τουρισμού κρουαζιέρας 2022-2023

	2022	2023	% Δ
Εισπράξεις (χιλ. €)	418.734	847.389	102,4%
Διαν/σεις (χιλ.)	3.264	8.334	155,3%
Αφίξεις (χιλ.)	2.040	3.348	64,1%
Μέση Διάρκεια Παραμονής	1,6	2,5	55,6%
ΜΚΔ	205,2	253,1	23,3%
Δαπάνη/Διαν/ση	128,3	101,7	-20,7%

Πηγή: ΤτΕ - Επεξεργασία INSETE Intelligence

Η Μέση κατά Κεφαλή Δαπάνη των επιβατών κρουαζιέρας το 2023 ανήλθε σε **€ 253,1** αυξημένη κατά **+23,3%** σε σύγκριση με το 2022 (**€ 205,2**) που οφείλεται στην αύξηση της Μέσης Διάρκειας Παραμονής κατά **+55,6%** (από **1,6 διανυκτερεύσεις** το 2022 σε **2,5 διανυκτερεύσεις** το 2023) αφού η Μέση Δαπάνη ανά Διανυκτέρευση εμφάνισε πτώση κατά **-20,7%** (από **€ 128,3** το 2022 σε **€ 101,7** το 2023).

Η εποχικότητα των επιβατών κρουαζιέρας ήταν επίσης μεγάλη, αλλά συγκριτικά μικρότερη από αυτή του εισερχόμενου τουρισμού, αφού στο **3ο τρίμηνο** καταγράφηκε το **45,6%** των αφίξεων και το **41,3%** των εισπράξεων ενώ στο **2ο** και **4ο τρίμηνο** το **30,5%/22,4% των αφίξεων** και το **26,6%/29,9% των εισπράξεων**. Στο **1ο τρίμηνο** του 2023 η κίνηση κρουαζιερόπλοιων ήταν πολύ μικρή, αντιπροσωπεύοντας μόλις το **1,5% των αφίξεων** και το **2,2% των εισπράξεων**. Τα αντίστοιχα μεγέθη για το 2022 για τις αφίξεις και τις εισπράξεις ήταν 1ο τρίμηνο **0,4%/0,7%,** 2ο τρίμηνο **24,6%/30,4%**, 3ο τρίμηνο **49,5%/45,5%** και 4ο τρίμηνο **25,5%/23,3%**.

Πλέον των παραπάνω, για τον υπολογισμό των συνολικών εισπράξεων από κρουαζιέρα, θα πρέπει να προσμετρηθούν και οι δαπάνες των εταιρειών κρουαζιέρας. Βάσει στοιχείων της Cruise Lines International Association (CLIA) για το 2022[2] και κατάλληλων προσαρμογών για το 2023, η δαπάνη των εταιρειών κρουαζιέρας για το 2023 εκτιμήθηκε σε **€ 676 εκατ.**

[2] Βλ. μελέτη "Economic Contribution of Cruise Tourism to Europe 2022"

+26% οι αφίξεις επιβατών κρουαζιέρας, +104% οι διανυκτερεύσεις και +70% η δαπάνη σε σύγκριση με το 2019

Πίνακας 7: Εισερχόμενος τουρισμός από Κρουαζιέρα 2019 και 2023

	Αφίξεις		Εισπράξεις (€)		Διανυκτερεύσεις	
	2019	2023	2019	2023	2019	2023
Α' Τρίμηνο	32.977	48.729	11.608.737	18.664.250	87.695	171.288
Β' Τρίμηνο	720.814	1.022.343	157.714.028	225.041.968	1.341.666	2.261.444
Γ' Τρίμηνο	1.086.691	1.527.439	212.769.660	350.302.319	1.907.571	3.235.871
Δ' Τρίμηνο	815.700	749.032	116.791.500	253.380.074	746.729	2.664.900
Σύνολο	**2.656.181**	**3.347.543**	**498.883.925**	**847.388.611**	**4.083.661**	**8.333.502**
Μεταβολή		**26%**		**70%**		**104%**

Πηγή: ΤτΕ - Επεξεργασία INSETE Intelligence

Συγκρίνοντας τα μεγέθη της κρουαζιέρας του 2023 με τα αντίστοιχα προ πανδημίας παρατηρούμε σημαντική αύξηση τόσο των αφίξεων επιβατών κρουαζιέρας (**+26%**, από **2,7 εκατ.** το 2019 σε **3,3 εκατ.** το 2023) όσο και των εισπράξεων (**+70%**, από **€ 498,9 εκατ.** το 2019 σε **€ 847,4 εκατ.** το 2023) και των διανυκτερεύσεων (**+104%**, από **4,1 εκατ.** το 2019 σε **8,3 εκατ.** το 2023).

Πίνακας 8: Βασικά μεγέθη τουρισμού Κρουαζιέρας 2019 και 2023

	2019	2023	% Δ
Εισπράξεις (χιλ. €)	498.884	847.389	69,9%
Διαν/σεις (χιλ.)	4.084	8.334	104,1%
Αφίξεις (χιλ.)	2.656	3.348	26,0%
Μέση Διάρκεια Παραμονής	1,5	2,5	61,9%
ΜΚΔ	187,8	253,1	34,8%
Δαπάνη/Διαν/ση	122,2	101,7	-16,8%

Πηγή: ΤτΕ - Επεξεργασία INSETE Intelligence

Η Μέση κατά Κεφαλή Δαπάνη των επιβατών κρουαζιέρας το 2023 σε σύγκριση με το 2019 κατέγραψε αύξηση κατά **+34,8%** (από **€ 187,8** το 2019 σε **€ 253,1** το 2023). Η αύξηση αυτή είναι απόρροια της αύξησης της Μέσης Διάρκειας Παραμονής κατά **+61,9%** (από **1,5 διανυκτερεύσεις** το 2019 σε **2,5 διανυκτερεύσεις** το 2023) αφού η Μέση Δαπάνη ανά Διανυκτέρευση σημείωσε πτώση κατά **-16,8%** (από **€ 122,2** το 2019 σε **€ 101,7** το 2023).

Σε ότι αφορά την εποχικότητα της κρουαζιέρας, στο **3ο τρίμηνο** καταγράφηκε το **45,6%** των αφίξεων και το **41,3%** των εισπράξεων ενώ στο **2ο** και **4ο τρίμηνο** το **30,5%/22,4% των αφίξεων** και το **26,6%/29,9% των εισπράξεων**. Στο **1ο τρίμηνο** του 2023 η κίνηση κρουαζιερόπλοιων ήταν πολύ μικρή, αντιπροσωπεύοντας μόλις το **1,5% των αφίξεων** και το **2,2% των εισπράξεων**. Τα αντίστοιχα μεγέθη για το 2019 για τις αφίξεις και τις εισπράξεις ήταν 1ο τρίμηνο **1,2%/2,3%,** 2ο τρίμηνο **27,1%/31,6%**, 3ο τρίμηνο **40,9%/42,6%** και 4ο τρίμηνο **30,7%/23,4%**.

4. Έσοδα Αερομεταφορών και Θαλάσσιων μεταφορών

Όπως αναφέραμε, η Έρευνα Συνόρων της ΤτΕ δεν περιλαμβάνει την δαπάνη των τουριστών για μεταφορά προς και από την Ελλάδα. Ένα μέρος της δαπάνης αυτής εισπράττεται από ελληνικές εταιρείες και άρα το σύνολο των εσόδων αυτών αποτελεί έσοδο της χώρας προερχόμενο από τον τουρισμό. Ένα άλλο μέρος της δαπάνης αυτής καταβάλλεται σε εταιρείες του εξωτερικού οι οποίες, στη συνέχεια, καταβάλλουν μέρος των εσόδων τους για την εξυπηρέτηση των πελατών τους (πχ για το προσωπικό που απασχολούν στην Ελλάδα ή για αμοιβές εταιρειών handling). Προκειμένου να προσδιορίσουμε τα έσοδα της χώρας από αεροπορικές και θαλάσσιες μεταφορές, προβήκαμε σε έρευνα αγοράς και επικοινωνήσαμε με επαγγελματικές ενώσεις και εταιρείες που δραστηριοποιούνται στους κλάδους αυτούς (αεροπορικές εταιρείες, ακτοπλοϊκές εταιρείες, εταιρείες handling κλπ.).

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία, τα έσοδα των ελληνικών επιχειρήσεων από τη δραστηριότητα αυτή εκτιμώνται το 2023 σε **€ 2.672 εκατ. (+34,1%)** για τις αερομεταφορές και **€ 143 εκατ. (+17,3%)** για τις θαλάσσιες μεταφορές, έναντι **€ 1.992 εκατ.** και **€ 122 εκατ.** αντίστοιχα για το 2022.

5. Έσοδα Οδικών και Σιδηροδρομικών μεταφορών

Οδικές Μεταφορές: το μέρος της δαπάνης των κατοίκων αλλοδαπής που αφορά σε κατανάλωση εντός Ελλάδος (πχ κατανάλωση βενζίνης) καταγράφεται από την Έρευνα Συνόρων της ΤτΕ, ενώ το μέρος της δαπάνης που αφορά σε κατανάλωση εκτός Ελλάδος δεν αφορά στην παρούσα καταγραφή.

Σιδηροδρομικές Μεταφορές: το μέρος της δαπάνης των κατοίκων αλλοδαπής που αφορά σε κατανάλωση εντός Ελλάδος καταγράφεται από την Έρευνα Συνόρων της ΤτΕ, ενώ το μέρος της δαπάνης που αφορά σε κατανάλωση εκτός Ελλάδος δεν αφορά στην παρούσα καταγραφή. Το εκτιμώμενο – πρόσθετο- έσοδο του ΟΣΕ κρίνεται ως αμελητέα αφού η εκτίμηση για τον αριθμό εισερχομένων τουριστών με σιδηρόδρομο ανήρχετο σε λιγότερο από 6.000.

-41,7%
η δαπάνη του εγχώριου τουρισμού το 2023 σε σύγκριση με το 2008

6. Εγχώριος τουρισμός[3]

Πίνακας 9: Εγχώριος τουρισμός 2017-2023 (για ταξίδια με τουλάχιστον 1 διανυκτέρευση)

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	%Δ 2023-19
Ταξίδια	5.296.499	5.523.673	4.941.550	4.331.856	4.705.479	5.801.809	5.751.095	16,4%
Δαπάνη (€)	1.398.365.311	1.714.551.188	1.598.636.515	1.408.617.976	1.719.606.617	2.249.295.673	2.253.774.286	41,0%
Διανυκτερεύσεις	53.577.582	59.630.035	53.650.631	52.729.191	55.261.525	58.818.120	56.439.931	5,2%
ΜΚΔ (σε €)	264	310	324	325	365	388	392	21,1%
ΜΔΔ (σε €)	26	29	30	27	31	38	40	34,0%
ΜΔΠ (σε Διανυκτερεύσεις)	10,1	10,8	10,9	12,2	11,7	10,1	9,8	-9,6%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ - Επεξεργασία INSETE Intelligence

Σύμφωνα με την «Έρευνα Διακοπών» της ΕΛΣΤΑΤ για το 2023, **η εγχώρια τουριστική δαπάνη για ταξίδια με τουλάχιστον μία διανυκτέρευση ανήλθε σε € 2.254 εκατ.**, η υψηλότερη από το 2011, όταν για το 2019 ήταν **€ 1.599 εκατ.**, δηλαδή αυξημένη κατά **+41,0%** σε σύγκριση με το 2019. Αξίζει να σημειωθεί ότι το 2008, η αντίστοιχη δαπάνη ήταν **€ 3.868 εκατ.** Δηλαδή, κατά την περίοδο 2008-2023, **η δαπάνη του εγχώριου τουρισμού μειώθηκε κατά -41,7%.**

Για τα ταξίδια με τουλάχιστον **1** διανυκτέρευση την περίοδο 2019-2023, προκύπτει ότι:

- ο αριθμός των ταξιδίων αυξήθηκε κατά **+16,4%** (από **4,9 εκατ.** ταξίδια το 2019 σε **5,8 εκατ.** ταξίδια το 2023),
- η συνολική δαπάνη αυξήθηκε κατά **+41,0%** (από **€ 1,6 δισ.** το 2019 σε **€ 2,3 δισ.** το 2023),
- οι διανυκτερεύσεις αυξήθηκαν κατά **+5,2%** (από **53,7 εκατ.** το 2019 σε **56,4 εκατ.** το 2023) με αποτέλεσμα
- η Μέση κατά Κεφαλή Δαπάνη (ΜΚΔ) να αυξηθεί κατά **+21,1%** (από **€ 324** το 2019 σε **€ 392** το 2023), λόγω της αύξησης
- της Μέσης Δαπάνης ανά Διανυκτέρευση (ΜΔΔ) κατά **+34,0%** (από **€ 30** το 2019 σε **€ 40** το 2023) αφού
- η Μέση Διάρκεια Παραμονής (ΜΔΠ) εμφάνισε μείωση κατά **-9,6%** (από **10,9 διανυκτερεύσεις** το 2019 σε **9,8 διανυκτερεύσεις** το 2023).

[3] Τα στοιχεία του πίνακα αφορούν σε άτομα ηλικίας άνω των 15 ετών που πραγματοποίησαν ένα ταξίδι με τουλάχιστον 1 διανυκτέρευση για προσωπικούς λόγους (ανάψυχη, επίσκεψη σε φίλους/συγγενείς και Λοιπούς λόγους). Δεν περιλαμβάνονται στοιχεία για τα επαγγελματικά ταξίδια.

Για κάθε € 1 αύξηση στα τουριστικά έσοδα, το ΑΕΠ αυξάνει κατά € 2,65

7. Τουρισμός και έμμεσα οφέλη

Πίνακας 10: Έμμεσα οφέλη του τουρισμού

	% Κατανομή Τουριστικών Εσόδων	Πολλα-πλασιαστής
Καταλύματα	45,3	2,50
Εστίαση	18,0	2,50
Θαλάσσιες Μεταφορές	9,0	2,41
Οδικές Μεταφορές	7,1	3,25
Εναέριες Μεταφορές	5,4	2,98
Εμπόριο	4,9	3,69
Ψυχαγωγία	3,8	1,90
Ταξιδιωτικά Γραφεία	3,7	3,68
Ενοικίαση Αυτ/των	1,8	1,39
Συνέδρια	1,0	4,13
Σταθμισμένος Μέσος Όρος		**2,65**

Σύμφωνα με το ΙΟΒΕ (2012), κάθε € 1,0 που δημιουργεί η τουριστική δραστηριότητα, δημιουργεί έμμεση και προκαλούμενη πρόσθετη οικονομική δραστηριότητα **€ 1,2** και άρα, συνολικά, δημιουργεί **€ 2,2** ΑΕΠ. Δηλαδή, ο πολλαπλασιαστής της τουριστικής δραστηριότητας ανέρχεται 2,2.

Στον πίνακα απεικονίζονται οι πολλαπλασιαστές των επιμέρους κλάδων της ελληνικής οικονομίας σύμφωνα με μελέτη του ΚΕΠΕ (2014), καθώς και η ποσοστιαία συμβολή του κάθε υποκλάδου στην ελληνική τουριστική δραστηριότητα σύμφωνα με την μελέτη του ΙΟΒΕ (2012).

Σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα, ο προκύπτων πολλαπλασιαστής του τουρισμού για την ελληνική τουριστική οικονομία ανέρχεται σε **2,65** που σημαίνει πως για κάθε **€ 1,0** από την τουριστική δραστηριότητα, δημιουργείται έμμεση και προκαλούμενη πρόσθετη οικονομική δραστηριότητα **€ 1,65** και άρα, συνολικά, το ΑΕΠ αυξάνει κατά **€ 2,65**. Συνεπώς, ο πολλαπλασιαστής της τουριστικής δραστηριότητας κυμαίνεται μεταξύ **2,2** και **2,65**.

€ 2,8 δισ. οι επενδύσεις των ξενοδοχείων, με € 1,7 δισ. εγχώρια προστιθέμενη αξία

8. Επενδύσεις

8.1 Επενδύσεις στον ξενοδοχειακό κλάδο

Πίνακας 11: Εκτίμηση επενδύσεων στον ξενοδοχειακό κλάδο

Νέες Κατασκευές Ξενοδοχείων		Σύνολο	5*	4*	3*	2*/1*
Νέα Δωμάτια	2022	13.666	3.539	3.920	3.345	2.862
	2023	12.680	5.277	4.306	1.755	1.342
Κόστος Κατασκευής (€ εκατ.)	2022	1.412	511	466	299	135
	2023	2.033	1.055	689	211	78
Εγχώρια Προστ. Αξία (€ εκατ.)	2022	881	308	289	193	92
	2023	1.268	638	436	139	54
Πηγή: ΞΕΕ - Εκτιμήσεις-Επεξεργασία INSETE Intelligence						

Ανακαινίσεις Ξενοδοχείων		Σύνολο	5*	4*	3*	2*/1*
Δωμάτια, τέλος έτους	2021	441.235	97.372	125.026	102.370	116.467
	2022	443.835	99.985	128.567	103.236	112.047
Κόστος Ανακαίνισης (€ εκατ.)	2022	621	220	185	128	89
	2023	761	242	258	157	104
Εγχώρια Προστ. Αξία (€ εκατ.)	2022	307	97	89	68	52
	2023	415	122	138	91	64
Πηγή: ΞΕΕ - Εκτιμήσεις-Επεξεργασία INSETE Intelligence						

Επενδύσεις Ξενοδοχείων σε Εγχώρια Προστιθέμενη Αξία		Σύνολο	5*	4*	3*	2*/1*
Εγχώρια Προστ. Αξία (€ εκατ.)	2022	1.189	405	378	262	144
	2023	1.683	760	574	230	119
Πηγή: ΞΕΕ-ΙΤΕΠ-Εκτιμήσεις-Επεξεργασία INSETE Intelligence						

Για την εκτίμηση των επενδύσεων που πραγματοποιήθηκαν από τον ξενοδοχειακό κλάδο στην Ελλάδα τα έτη 2022 και 2023, λήφθηκαν υπόψιν:

- για νέες κατασκευές, ο αριθμός των νέων δωματίων που κατασκευάστηκαν, σύμφωνα με το Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος (**ΞΕΕ**), καθώς και το Μέσο Εκτιμώμενο Κόστος Κατασκευής νέων δωματίων ανά κατηγορία αστεριού βάσει στοιχείων αγοράς.
- για ανακαινίσεις, ο αριθμός δωματίων ανά κατηγορία στην λήξη του προηγούμενου έτους βάσει ΞΕΕ, καθώς και το Μέσο Κόστος Ανακαίνισης/Επισκευής/Συντήρησης υπαρχόντων δωματίων ανά κατηγορία αστεριού (βάσει μελέτης ΙΤΕΠ «Ετήσια Έρευνα για τον Ξενοδοχειακό Κλάδο, 2023»).

Με βάση τα παραπάνω, το σύνολο των επενδύσεων από τον ξενοδοχειακό κλάδο για κατασκευή νέων και ανακαίνιση/επισκευή/συντήρηση υπαρχόντων ξενοδοχειακών δωματίων τα έτη 2022 και 2023 εκτιμήθηκε σε περίπου **€ 2.033 εκ.** και € **2.795 εκ.** αντίστοιχα – αύξηση **+37%**.

Από τα ποσά αυτά, ένα μέρος αφορά σε εισαγόμενα αγαθά και υπηρεσίες και το υπόλοιπο σε υπηρεσίες και αγαθά εγχώριας προστιθέμενης αξίας. Λαμβάνοντας υπόψη την κατανομή αυτή, υπολογίζεται ότι η επένδυση του ξενοδοχειακού κλάδου τα έτη 2022 και 2023, καθαρή από εισαγωγές, ανέρχεται σε περίπου **€ 1.189 εκ.** και **€ 1.683 εκ.** αντίστοιχα – αύξηση **+42%**.

€ 5,0 δισ. οι επενδύσεις στον τουρισμό με € 2,4 δισ. εγχώρια προστιθέμενη αξία

8.2 Επενδύσεις στους άλλους κλάδους του τουρισμού, πλην ξενοδοχείων και συνολικές επενδύσεις

Σύμφωνα με το ΙΟΒΕ (2012), τα έσοδα των καταλυμάτων που δεν περιλαμβάνουν μόνο ξενοδοχεία αλλά και ενοικιαζόμενα δωμάτια, βίλες κλπ., αντιπροσωπεύουν το **45,3%** της τουριστικής δραστηριότητας. Ελλείψει στοιχείων για τους άλλους κλάδους, αλλά και λαμβάνοντας υπόψη ότι ο ξενοδοχειακός κλάδος προσφέρει μόνο ένα μέρος των καταλυμάτων, μπορεί κανείς αναλογικά να εκτιμήσει το σύνολο της επένδυσης των άλλων κλάδων σε **€ 2.455** για το 2022 και **€ 3.375** για το 2023. Αναγνωρίζοντας ότι, σε σχέση με τους άλλους κλάδους που εξυπηρετούν τον τουρισμό, ο ξενοδοχειακός κλάδος είναι συγκριτικά μεγαλύτερης εντάσεως κεφαλαίου και προκειμένου να είμαστε συντηρητικοί στις προβλέψεις μας, απομειώνουμε το ποσό αυτό κατά το **1/3** και εκτιμούμε την συνολική δαπάνη των άλλων κλάδων σε **€ 1.636 εκ.** για το 2022 και σε **€ 2.250 εκ.** το 2023 – αύξηση **+37%**.

Πίνακας 12: Εκτίμηση επενδύσεων στους άλλους κλάδους του τουρισμού, πλην ξενοδοχείων

	Σύνολο	Εγχώρια Προστιθέμενη Αξία
2022	1.636	545
2023	2.250	750

Πηγή: ΞΕΕ, ΙΟΒΕ - Εκτιμήσεις-Επεξεργασία INSETE Intelligence

Συγκρινόμενοι με τον ξενοδοχειακό κλάδο, οι άλλοι κλάδοι έχουν επίσης χαμηλότερη αναλογία εγχώριας δαπάνης στις επενδύσεις, λόγω του ότι επενδύουν περισσότερο σε μηχανήματα και εξοπλισμό και λιγότερο σε κτίρια. Συντηρητικά η επενδυτική δαπάνη σε εγχώρια προστιθέμενη αξία εκτιμάται στο **1/3** της συνολικής επένδυσης. Συνεπώς, η επένδυση των άλλων κλάδων με όρους εγχώριας προστιθέμενης αξίας ανέρχεται σε **€ 545 εκ.** το 2022 και σε **€ 750 εκ.** για το 2023 – αύξηση **+37%**.

Πίνακας 13: Εκτίμηση επενδύσεων συνολικά

	Σύνολο	Εγχώρια Προστιθέμενη Αξία
2022	3.669	1.734
2023	5.044	2.433

Πηγή: ΞΕΕ, ΙΟΒΕ - Εκτιμήσεις-Επεξεργασία INSETE Intelligence

Βάσει των παραπάνω, το σύνολο της επενδυτικής δραστηριότητας του τουρισμού για το 2023 ανέρχεται στα **€ 5.044 εκ.** εκ των οποίων **€ 2.433 εκ.** αφορούν σε δαπάνη εγχώριας προστιθέμενης αξίας. Τα αντίστοιχα μεγέθη για το 2022 είναι **€ 3.669 εκ.** και **€ 1.734 εκ.**, παρουσιάζοντας αύξηση **+37%** και **+40%** αντίστοιχα.

91,4% του τουρισμού το 2023 ήταν εξαγωγική δραστηριότητα

9. Η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία

Πίνακας 14: Άμεσα και έμμεσα οφέλη του τουρισμού

Κατηγορία Δαπάνης	2019, € εκ.	2022, € εκ.	2023, € εκ.	%Δ 2019-2023	%Δ 2022-2023
Δαπάνη Εισερχόμενων Τουριστών	17.679	17.257	19.746	11,7%	14,4%
Δαπάνη Τουριστών Κρουαζιέρας	500	419	847	69,5%	102,4%
Δαπάνη Εταιρειών Κρουαζιέρας	138	334	676	390,0%	102,4%
Αερομεταφορές	1.914	1.992	2.672	39,6%	34,1%
Θαλάσσιες Μεταφορές	96	122	143	49,2%	17,3%
Εγχώριος Τουρισμός	1.599	2.249	2.254	41,0%	0,2%
Επενδύσεις	1.178	1.734	2.433	106,4%	40,3%
Άμεση Επίπτωση Τουρισμού	**€23.104**	**€24.108**	**€28.771**	**24,5%**	**19,3%**
ως % ΑΕΠ	12,5%	11,6%	12,8%		
πολλαπλασιαστής ΙΟΒΕ	2,2	2,2	2,2		
Έμμεσο και Άμεσο Αποτέλεσμα	**€50.829**	**€53.037**	**€63.297**	**24,5%**	**19,3%**
ως % ΑΕΠ	27,4%	25,5%	28,1%		
πολλαπλασιαστής ΚΕΠΕ	2,65	2,65	2,65		
Έμμεσο και Άμεσο Αποτέλεσμα	**€61.225**	**€63.885**	**€76.244**	**24,5%**	**19,3%**
ως % ΑΕΠ	33,1%	30,7%	33,9%		
ΑΕΠ	€185.181	€207.854	€225.197	21,6%	8,3%

Πηγή: INSETE Intelligence

Σύμφωνα με την 2η εκτίμηση της ΕΛΣΤΑΤ, το ΑΕΠ της χώρας, σε τρέχουσες τιμές, το 2023 διαμορφώθηκε στα **€ 225.197 εκατ.** αυξημένο κατά **+8,3%** σε σύγκριση με το 2022 (€ 207.854 εκατ.).

Συνοψίζοντας τα στοιχεία για τον τουρισμό που παραθέσαμε παραπάνω και συγκρίνοντάς τα και με το ΑΕΠ της χώρας προκύπτει η ακόλουθη εικόνα:

- η άμεση συνεισφορά του τουρισμού στην οικονομία της χώρας το 2023 εκτιμάται σε **€ 28,8 δισ.**, μέγεθος που αντιστοιχεί με το **12,8%** του ΑΕΠ, όταν για το 2022 ήταν **€ 24,1 δισ.** και **11,6%** του ΑΕΠ και το 2019 **€ 23,1 δισ.** και **12,5%** του ΑΕΠ.
- συνυπολογίζοντας και τα πολλαπλασιαστικά οφέλη, η συνολική συνεισφορά του τουρισμού στην οικονομία της χώρας το 2023 εκτιμάται μεταξύ **€ 63,3** και **€ 76,2 δισ.**, μεγέθη που αντιστοιχούν μεταξύ **28,1%** έως **33,9%** του ΑΕΠ. Τα αντίστοιχα μεγέθη για το 2022 ήταν μεταξύ **€ 53,0 δισ.** και **€ 63,9 δισ.** που αντιστοιχούν με το **25,5%** έως **30,7%** του ΑΕΠ ενώ για το 2019 ήταν **€ 50,8 δισ.** και **€ 61,2 δισ.** που αντιστοιχεί στο **27,4%** έως **33,1%** του ΑΕΠ,
- το ΑΕΠ την περίοδο 2022-2023 παρουσίασε αύξηση κατά **+8,3%** ή κατά **€ +17.343 εκατ.**, ενώ η δραστηριότητα του τουρισμού αυξήθηκε κατά **+19,3%** ή κατά **€ +4.664 εκατ.** άμεσα ή **€ +10.260/+12.359 εκατ.** έμμεσα και άμεσα.
- Την περίοδο 2019-2023, το ΑΕΠ παρουσίασε αύξηση κατά **+21,6%** ή κατά **€ +40.016 εκατ.,** ενώ η δραστηριότητα του τουρισμού αυξήθηκε κατά **+24,5%** ή κατά **€ + € 5.667 εκατ.** άμεσα ή **€ +12.468**/**+€15.018** έμμεσα και άμεσα.

- το ποσοστό του εισοδήματος της τουριστικής δραστηριότητας που προήλθε από το εξωτερικό ανήλθε σε **91,4%** (έναντι 89,9% το 2022 και 92,7% το 2019). Δηλαδή ο τουρισμός παρέμεινε και το 2023 μια κατ' εξοχήν εξαγωγική δραστηριότητα.

Ο τουρισμός στηρίζει τα εισοδήματα της Περιφέρειας

10. Περιφερειακή κατανομή και συμβολή ανά Περιφέρεια

Πίνακας 15: Περιφερειακή κατανομή και συμβολή ανά Περιφέρεια, 2023

Περιφέρεια	% κατανομή εσόδων εισερχόμενου τουρισμού 2023	αναλογία άμεσης τουριστικής δαπάνης 2023 - σε € εκ.	ΑΕΠ Περιφερειών 2023*- σε εκ.	% ΑΕΠ στο οποίο αντιστοιχεί η τουριστική δαπάνη	κατά κεφαλήν ΑΕΠ 2022 - σε €
Ν. Αιγαίο	27%	7.782	7.155	109%	19.211
Κρήτη	26%	7.571	11.017	69%	16.618
Αττική	19%	5.518	107.802	5%	27.008
Ιόνια Νησιά	10%	2.971	3.633	82%	16.901
Κεντ. Μακεδονία	8%	2.207	30.915	7%	15.777
Πελοπόννησος	2%	558	10.141	6%	17.424
Ήπειρος	2%	482	4.903	10%	12.650
Αν. Μακεδονία & Θράκη	2%	475	8.830	5%	13.005
Θεσσαλία	1%	369	11.750	3%	14.891
Δυτ. Ελλάδα	1%	306	9.937	3%	14.268
Στερεά Ελλάδα	1%	242	11.514	2%	18.381
Β. Αιγαίο	1%	216	3.020	7%	11.989
Δυτ. Μακεδονία	0%	74	4.581	2%	16.486
Σύνολο Χώρας	**100%**	**28.771**	**225.197**	**12,8%**	**19.647**

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ΤτΕ - Επεξεργασία INSETE Intelligence

Ελλείψει στοιχείων για την περιφερειακή κατανομή της συνολικής τουριστικής δαπάνης, η εκτίμησή της γίνεται προσεγγιστικά, βάσει της κατανομής των εισπράξεων του εισερχόμενου τουρισμού καθώς ο εισερχόμενος τουρισμός συνεισφέρει κατά περισσότερο από 80% στην τουριστική δραστηριότητα της χώρας.

Τα στοιχεία αυτά συγκρίνονται με την εκτίμηση του ΑΕΠ της κάθε Περιφέρειας, λαμβάνοντας υπόψιν αφενός το ΑΕΠ του 2023 και αφετέρου την τελευταία διαθέσιμη % κατανομή (στοιχεία 2022).

Λόγω της προσεγγιστικής φύσης των στοιχείων του πίνακα, η εικόνα που αναδεικνύει είναι κατά κύριο λόγο ενδεικτική.

Υψηλή είναι η συμβολή του τουρισμού στην κάλυψη του ελλείματος του εμπορικού ισοζυγίου

11. Συμβολή του τουρισμού στο ισοζύγιο πληρωμών

Πίνακας 16: Συμβολή του τουρισμού στο Ισοζύγιο Πληρωμών, 2019, 2022 και 2023

	2019 (εκ. €)	2022 (εκ. €)	2023 (εκ. €)	%Δ 2019-2023	%Δ 2022-2023
Ισοζύγιο Αγαθών	**-22.833**	**-39.558**	**-33.027**	**-44,6%**	***16,5%***
Ταξιδιωτικές Εισπράξεις (περ. κρουαζιέρα)	**18.179**	**17.676**	**20.594**	**13,3%**	***16,5%***
ως % ελείμματος Ισοζυγίου Αγαθών	79,6%	44,7%	62,4%		
Εκτίμηση Εσόδων από Μεταφορές	**2.148**	**2.448**	**3.491**		
Ταξιδιωτικές Εισπράξεις και Μεταφορές/Ισοζύγιο αγαθών	*89,0%*	*50,9%*	*72,9%*		
Εξαγωγές Αγαθών	**32.434**	**53.755**	**50.032**	**54,3%**	***-6,9%***
Εξαγωγές Αγαθών πλην Πλοίων και Καυσίμων	**23.263**	**36.043**	**35.263**	**51,6%**	***-2,2%***
Ταξιδιωτικές Εισπράξεις / Εξαγωγές Αγαθών	56,0%	32,9%	41,2%		
Ταξιδιωτικές Εισπράξεις και μεταφορές / Εξαγωγές Αγαθών	62,7%	37,4%	48,1%		
Ταξιδιωτικές Εισπράξεις / Εξαγωγές Αγαθών πλην Πλοίων και Καυσίμων	78,1%	49,0%	58,4%		
Ταξιδιωτικές Εισπράξεις και μεταφορές / Εξαγωγές Αγαθών πλην Πλοίων και Καυσίμων	87,4%	55,8%	68,3%		

Πηγή: ΤτΕ - Επεξεργασία INSETE Intelligence

Ο τουρισμός, ιδιαίτερα μέσα στην οικονομική κρίση, αποτέλεσε μια από τις σημαντικότερες πηγές εσόδων της χώρας που εξισορροπούσε το Ισοζύγιο Πληρωμών. Η τάση αυτή, διακόπηκε απότομα το 2020, λόγω των ταξιδιωτικών περιορισμών και της άνευ προηγουμένου μείωσης της ζήτησης για ταξίδια. Το 2023, με την πλήρη άρση των ταξιδιωτικών περιορισμών, η τουριστική δραστηριότητα ανέκαμψε ξεπερνώντας τα προ πανδημίας επίπεδα. Παρόλα αυτά, και παρά το γεγονός ότι οι ταξιδιωτικές εισπράξεις το 2023 κατέγραψαν αύξηση σε σύγκριση με το 2019 κατά **+13,3%** (από **€ 18,2 δισ.** το 2019 σε **€ 20,6 δισ.** το 2023) η συμβολή του τουρισμού στην κάλυψη του ισοζυγίου αγαθών αν και αυξήθηκε σε σύγκριση με το 2022 (**62,4%** έναντι **44,7%**) εντούτοις υπολείπεται ακόμα των προ πανδημίας επιπέδων (**79,6%**). Η αύξηση του ελλείμματος το 2022 οφείλεται στην αύξηση των εισαγωγών στις οποίες συνέβαλε η αύξηση στις τιμές των πρωτών υλών και της ενέργειας λόγω του πολέμου στην Ουκρανία ενώ η μείωση του το 2023 οφείλεται στην υψηλότερη μείωση που σημείωσαν οι εισαγωγές έναντι των εξαγωγών.

Συγκεκριμένα, για το 2023 **οι ταξιδιωτικές εισπράξεις κάλυψαν το 62,4% του ελλείμματος του Ισοζυγίου Αγαθών** (έναντι **44,7%** το 2022 και **79,6%** το 2019). Αν συνυπολογιστούν και οι εισπράξεις αερομεταφορών, κρουαζιέρας κλπ. που η ΤτΕ υπολογίζει σε άλλους κωδικούς του ισοζυγίου

πληρωμών, τότε η συμβολή του εισερχόμενου τουρισμού στην κάλυψη του ελλείμματος ισοζυγίου αγαθών φτάνει το **72,9%** (έναντι **50,9%** το 2022 και **89,0%** το 2019)**.**

Επίσης, οι εισπράξεις από τον τουρισμό το 2023 αντιπροσωπεύουν το **41,2%** (έναντι **32,9%** το 2022 και **56,0%** το 2019) του συνόλου των εισπράξεων από τις εξαγωγές κάθε μορφής αγαθών που κάνει η χώρα. Αν στις εισπράξεις αυτές συνυπολογιστούν και οι εισπράξεις από τις μεταφορές, τότε το σύνολο ισούται με το **48,1%** (έναντι **37,4%** το 2022 και **62,7%** το 2019) των εισπράξεων από τις εξαγωγές αγαθών.

Αν από τις εξαγωγές αγαθών αφαιρεθούν οι εξαγωγές πλοίων και καυσίμων, τότε το ποσοστό των εισπράξεων από τον τουρισμό ισούται με το **58,4%** (έναντι **49,0%** το 2022 και **78,1%** το 2019) του συνόλου των εισπράξεων από τις εξαγωγές αγαθών. Επίσης, εάν στις εισπράξεις του τουρισμού συνυπολογίσουμε και τις μεταφορές, το ποσοστό των εισπράξεων ισούται με το **68,3%** (έναντι **55,8%** το 2022 και **87,4%** το 2019) των εισπράξεων από τις εξαγωγές αγαθών που κάνει η χώρα πλην πλοίων και καυσίμων.

Το 2023, η απασχόληση στα Καταλύματα και την Εστίαση ξεπέρασε οριακά τα προ πανδημίας επίπεδα

12. Τουρισμός και Απασχόληση

Πίνακας 17: Εξέλιξη απασχόλησης (σε χιλ.), 2019, 2022 και 2023

	Q1	Q2	Q3	Q4
2019				
Καταλύματα και Εστίαση	322	403	429	373
Λοιποί	3.492	3.553	3.543	3.529
Σύνολο	3.814	3.956	3.972	3.902
2022				
Καταλύματα και Εστίαση	323	401	445	337
Λοιποί	3.721	3.766	3.771	3.798
Σύνολο	4.044	4.167	4.216	4.135
2023				
Καταλύματα και Εστίαση	316	414	441	358
Λοιποί	3.782	3.823	3.815	3.825
Σύνολο	4.098	4.237	4.256	4.183
%Δ 2019-2023				
Καταλύματα και Εστίαση	-1,7%	2,6%	2,9%	-3,8%
Λοιποί	8,3%	7,6%	7,7%	8,4%
Σύνολο	7,4%	7,1%	7,2%	7,2%
%Δ 2022-2023				
Καταλύματα και Εστίαση	-2,0%	3,2%	-0,8%	6,3%
Λοιποί	1,6%	1,5%	1,2%	0,7%
Σύνολο	1,3%	1,7%	1,0%	1,2%

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού ΕΛΣΤΑΤ- Επεξεργασία INSETE Intelligence

Ο τουρισμός, εκτός από την μεγάλη συμβολή στην οικονομία της χώρας έχει μεγάλη συμβολή και στην απασχόληση και, τα τελευταία χρόνια, έχει συμβάλει σημαντικά στην μείωση της ανεργίας. Η θετική αυτή πορεία, διαταράχθηκε λόγω της πανδημίας του κορονοϊού τα έτη 2020 και 2021, το 2022 ανέκαμψε φθάνοντας σχεδόν στα επίπεδα του 2019 (**-1,4%**, από **381,9 χιλ.** το 2019 σε **376,7 χιλ.** το 2022) ενώ το 2023 ξεπέρασε οριακά τα προ πανδημίας επίπεδα (**+0,2%**, από **381,9 χιλ.** το 2019 σε **382,6 χιλ.** το 2023), σημειώνοντας στο Q3 του 2023 **441,4 χιλ.**. Στα επιμέρους τρίμηνα την περίοδο 2022-2023, η απασχόληση στις Δραστηριότητες Παροχής Υπηρεσιών Καταλύματος και Εστίασης μειώθηκε κατά **-2,0%** στο **Q1 και -0,8% στο Q3** ενώ αυξήθηκε κατά **+3,2%** στο **Q2** και **+6,3%** στο **Q4**. Αντίστοιχα, οι Λοιποί Κλάδοι κατέγραψαν αύξηση σε όλα τα επιμέρους τρίμηνα: **Q1: +1,6%, Q2: +1,5%, Q3: +1,2% και Q4: 0,7%.**

Την περίοδο 2019-2023, οι απασχολούμενοι στις Δραστηριότητες Παροχής Υπηρεσιών Καταλύματος και Εστίασης εμφάνισαν μείωση κατά **-1,7%** στο **Q1** και κατά **-3,8%** στο **Q4** και αύξηση κατά **+2,6%** και **+2,9%** στα **Q2** και **Q3** αντίστοιχα. Σε ότι αφορά τους Λοιπούς Κλάδους, όλα τα επιμέρους τρίμηνα σημείωσαν αύξηση: **Q1: +8,3%, Q2: +7,6%, Q3: +7,7% και Q4: 8,4%.**

Γράφημα 1: Εξέλιξη απασχολούμενων ανά τρίμηνο (σε χιλ.), 2019, 2022 και 2023

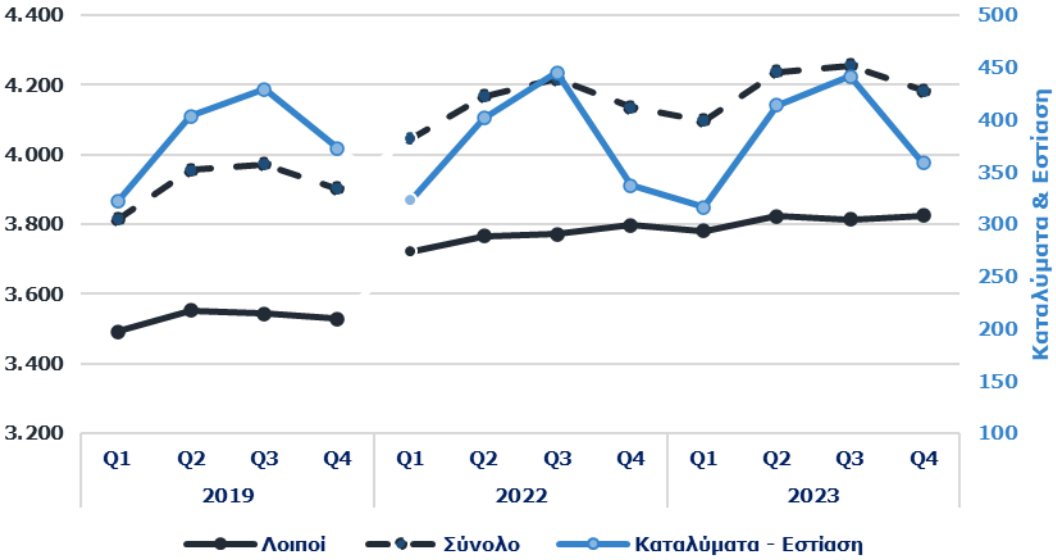

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, ΕΛΣΤΑΤ - Επεξεργασία INSETE Intelligence

Όπως ήδη αναφέρθηκε (βλ. πίνακα στην σελ. 17 με στοιχεία ΙΟΒΕ (2012), τα καταλύματα και η εστίαση αντιπροσωπεύουν το 63,3% της τουριστικής δαπάνης στην Ελλάδα. Με την υπόθεση εργασίας ότι αντίστοιχη είναι και η συμβολή των δύο αυτών κλάδων στην απασχόληση σε δραστηριότητες που σχετίζονται με τον τουρισμό, μπορούμε να συνάγουμε ότι το σύνολο της απασχόλησης που δημιούργησε ο τουρισμός κατά την αιχμή (Q3) του 2023 εκτιμάται σε **697 χιλιάδες εργαζόμενους ή το 16,4% της συνολικής απασχόλησης.**

Αν συνυπολογισθούν, με πολλαπλασιαστή αντίστοιχο του ΑΕΠ (2,2 ή 2,65), τότε η συνολική απασχόληση (άμεση και έμμεση) που δημιουργεί ο τουρισμός ανέρχεται στο **36,0%** έως **43,4%** του συνόλου.

Η αντίστοιχη συμβολή στην απασχόληση που δημιούργησε ο τουρισμός κατά την αιχμή (Q3) του 2019 και του 2022 εκτιμάται σε **678 χιλ./703 χιλ.** εργαζόμενους ή το **17,1%/16,7%** αντίστοιχα της συνολικής απασχόλησης. Ενώ αν συνυπολογιστούν, με πολλαπλασιαστή αντίστοιχο του ΑΕΠ (2,2 ή 2,65), τότε η συνολική απασχόληση (άμεση και έμμεση) που δημιουργεί ο τουρισμός ανέρχεται σε **37,6%/36,7%** έως **45,2%/44,2%** του συνόλου και για τα δύο έτη

13. Πηγές

- Ελληνική Στατιστική Αρχή,
- Έρευνα Συνόρων της Τράπεζας της Ελλάδος,
- Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας,
- Σύνδεσμος Επιχειρήσεων Επιβατηγού Ναυτιλίας,
- ΙΟΒΕ (2012), Η επίδραση του τουρισμού στην ελληνική οικονομία,
- ΚΕΠΕ (2014), Οικονομικές Εξελίξεις, Τεύχος 24, Ιούνιος 2014,
- Άρης Ίκκος & Σεραφείμ Κουτσός (2021), Η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2022 (ΙΝΣΕΤΕ),
- Ετήσια Έρευνα για τον Ξενοδοχειακό Κλάδο, 2023
- CLIA (2022), Economic Contribution of Cruise Tourism to Europe,
- Οικονομικά αποτελέσματα της Aegean,
- Άρθρο του money-tourism.gr για τα οικονομικά αποτελέσματα της Sky Express.

Η παρούσα μελέτη υλοποιήθηκε από το ΙΝΣΕΤΕ στο πλαίσιο της Πράξης:

«Αναβάθμιση, μετεξέλιξη και λειτουργία των σύγχρονων και αποτελεσματικών εργαλείων του ΙΝΣΕΤΕ, για ενημέρωση και διάχυση της πληροφόρησης στις επιχειρήσεις και στους εργαζομένους στον τουριστικό τομέα: GREEK TOURISM ANALYTICS DASHBOARD – GTAD», με Κωδικό ΟΠΣ (MIS) 6003242, η οποία εντάσσεται στο Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα 2021- 2027» και συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ+).

Με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ 2021-2027

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ 2021 – 2027

Ινστιτούτο ΣΕΤΕ

Βουκουρεστίου 32,

10671 Αθήνα

t: +302103244368

e: info@insete.gr

www.insete.gr